

MÜZİK ARAŞTIRMALARINDA TOPLUMSAL CİNSİYET ÇALIŞMALARINA TÜRKİYE BAĞLAMINDA GENEL BİR BAKIŞ

Burcu Yıldız

Abstract

An Overview of Gender and Music Studies in Turkey

The purpose of this paper is to address some fundamental concepts of gender in music research and discuss how the paradigmatic shifts in gender studies reflected musicological and ethnomusicological research in Turkey. My intent is to open up a discussion about gender and music studies in the Turkish context as categorizing the researchs concerning the women-centered studies which tries to make women visible in the music history; gender-centered studies; and the studies in the light of postmodernism and gender theory. I overview gender and music studies in Turkey within the scope of the sources such as the master and doctorate degree dissertations in YÖK Thesis Database, ULAKBİM Social Sciences Database and the Journal of Folklor/Edebiyat.

Giriş

Bu makalede, Türkiye’de müzikoloji ve etnomüzikoloji disiplinleri ekseninde çalışılmış olan toplumsal cinsiyet konulu araştırmalar ele alınmaktadır. Toplumsal cinsiyeti analitik bir kategori olarak araştırma konusunun merkezine alan çalışmalar göz önünde bulundurularak Türkiye’de bu konuda yürütülen akademik çalışmalara dair genel bir bakış edinilmeye çalışılmaktadır. Makale şu sorular çerçevesinde şekillenmiştir: Müzik ve toplumsal cinsiyet alanında yapılan çalışmalarda ele alınan temel kavramlar nelerdir? Genel olarak müzikoloji ve etnomüzikoloji tarihinde toplumsal cinsiyet çalışmalarına dair gözlemlenen paradigmatic dönüşümlerin Türkiye’de yürütülen araştırmalara ne tür yansımaları olmuştur? Toplumsal cinsiyet çalışmalarının ve müzik araştırmalarının karşılıklı olarak birbirlerine sundukları katkılar nelerdir?

Araştırma kaynakları, temel olarak YÖK Tez Veritabanında yer alan lisansüstü tezler, ULAKBİM Sosyal Bilimler Veritabanında bulunan makaleler ve uzun yıllardır müzik araştırmalarına yer verip uluslararası hakemli dergi olarak akademik format edinen Folklor/Edebiyat dergisi makaleleri kapsamında oluşturuldu. Bu çerçevede, Türkiye’de müzik alanında yapılan akademik faaliyetlerin çoğuna erişim sağlanabilmektedir. Makalenin devamında yapılan istatistikî çıkarsamaların bu kaynaklar dahilinde ele alındığını önemle vurgulamak gerekir. Fakat şüphesiz bu kaynaklar dışında, indexlerde yer almayan yayınların da olabileceği gözönünde bulundurulmalıdır¹. Bu noktada makale kapsamında değerlendirilen istatistikî içeriğin nicel bir perspektiften ziyade nitel araştırma bağlamında yorumlamacı bir yaklaşımla ele alındığını belirtmek gerekir.

1- Konu ile ilgili diğer kaynaklara makalenin ilgili bölümlerinde ve referanslar bölümünde yer verilmiştir.

YÖK Tez Veritabanı'nda, 1970'li yıllardan itibaren yazılan tezlerin kataloglandığı görülmüştür. Müzik alanında 340 adet doktora tezi, 192 adet sanatta yeterlik tezi, 2145 adet yüksek lisans, ve toplamda 2779 tez YÖK tarafından kaydedilmiştir². Müzik ve toplumsal cinsiyet alanındaki tezler ise doktora 7, yüksek lisans 14 olmak üzere toplamda 21 adettir. Tezlerin 1992-2012 yılları arasında yazıldığı görülmüştür. ULAKBİM Sosyal Bilimler Veritabanında yapılan tarama sonucunda 2008-2012 yılları arasında toplamda 8 makale tespit edilmiştir. Başta belirtildiği üzere, bu makalede Türkiye'de müzikoloji ve etnomüzikoloji disiplinleri ekseninde çalışılmış olan kadın araştırmaları ve toplumsal cinsiyeti analitik bir kategori olarak araştırma konusunun merkezine alan çalışmalar ele alınmaktadır. ULAKBİM veritabanında bu 8 makale dışında özellikle müzik eğitimi alanında, birebir toplumsal cinsiyet konulu olmayan fakat erkek ve kadın kategorileri üzerinden yapılan araştırmaları içeren makalelere de rastlanmış fakat değerlendirme dışında tutulmuştur. Folklor/Edebiyat dergisinde ise 1996 ve 2004 yılları arasında ilgili konuda birer makale yayınlanmış ve 2006 yılı itibari ile konuya yönelen ilgide bir artış görülerek toplamda 9 makale tespit edilmiştir. Folklor/Edebiyat dergisi sadece müzik alanında yayım yapan bir dergi değildir ve folklor, edebiyat, sosyoloji, antropoloji vb. disiplinlere ilişkin toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmalarının da benzer yıllarda bir artış gösterdiği gözlemlenebilmektedir. Genel olarak aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere, araştırma kapsamındaki kaynaklarda yer alan yayınların 2006 yılı ve sonrasında yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Toplamda 38 yayın tespit edilmiştir.

YAYIN YILI	YÖK Tez Veritabanı	ULAKBİM Sosyal Bilimler Veritabanı	Folklor/Edebiyat Dergisi	TOPLAM
1992	1	0	0	1
1996	2	0	1	3
1998	1	0	0	1
1999	2	0	0	2
2003	0	0	1	1
2004	1	0	0	1
2005	1	0	0	1
2006	1	0	4	5
2007	4	0	0	4
2008	1	2	0	3
2009	2	0	2	4
2010	2	3	0	5
2011	1	2	1	4
2012	2	1	0	3
TOPLAM	21	8	9	38

Tablo 1. Yök Tez Veritabanı, ULAKBİM Sosyal Bilimler Veritabanı ve Folklor/Edebiyat Dergisi kapsamında müzik ve toplumsal cinsiyet alanında yapılan yayınların yıllara göre dağılımı

YÖK Tez Veritabanı ve ULAKBİM Sosyal Bilimler Veritabanındaki makalelerin taramaları web ortamında arama motoru üzerinden belirli anahtar sözcükler üzerinden yapılmıştır. Yayınların

2- Bu veriler 03.03.2012 tarihinde YÖK'ün internet sayfasından edinilmiştir. <http://tez2.yok.gov.tr/>

başlıkları temel alınıp tezler için her anahtar sözcük; tez adı, konu, dizin terimleri ve özet dahil tüm kategorilerde taranmıştır. ULAKBİM kataloğunda yer alan makalelere ise başlık, kaynak, öz, konu, anahtar kelimeler ile birlikte yine bütün alanlarda yapılan taramalar sonucunda ulaşılmıştır. Taramalar 'Müzik' terimi ile birlikte şu kelimeler kullanılarak yapılmıştır: 'Toplumsal Cinsiyet, Cinsiyet, Cinsellik, Feminizm, Feminist, Kadın, Kadınlık, Erkek, Erkeklik, Queer, Gay, Eşcinsel, Lezbiyen, Biseksüel, Transeksüel'. Aynı kelimeler İngilizce karşılıkları ile (Gender, Sex, Sexuality, Feminism, Feminist, Women, Femininity, Men, Masculinity, Queer, Gay, Homosexual, Lesbian, Bisexual, Transexual) de taranmıştır. Folklor/Edebiyat dergisi için henüz web erişimli bir arama motoru olmadığından bu anahtar sözcükler üzerinden bir tarama yapılamamış, bunun yerine tek tek makale başlıkları göz önünde bulundurulmuştur.³

Müzik terimi ile birlikte taranan anahtar sözcükler	YÖK Tez Veritabanı	ULAKBİM Sosyal Bilimler Veritabanı	TOPLAM
Toplumsal Cinsiyet	7	3	10
Cinsellik	1	1	2
Feminizm / Feminist	0	2	2
Kadın	11	5	17
Erkek / Erkeklik	4	0	4
Queer	0	0	0
Gay	1	0	1
Eşcinsel/Lezbiyen/Biseksüel/Transeksüel	0	0	0

Tablo 2. Yök Tez Veritabanında ve ULAKBİM Sosyal Bilimler Veritabanında yapılan araştırmada kullanılan anahtar kelimeler üzerinden tarama sonuçları

Arama motoru üzerinden yapılan taramalarda ortaya çıkan ilk sonuç müzik teriminin yanında 'kadın' ve 'toplumsal cinsiyet' sözcüklerinin yayınları tanımlayıcı karakterde olduğudur. Sosyal bilimlerde pek çok alanda görüldüğü üzere, müzik araştırmalarında da 'Kadın şarkıları', 'Kadın besteciler', 'Kadın müzisyenler' ya da 'Kadın araştırmaları' gibi kadın sıfatını alan ifadeler dünya literatüründe sıkça kullanılmaktadır. Bu ifade biçimi aslen müzik tarih yazımının erilliğine bir tepkidir ve kadınların tarihinin kayıt altına alınmasını hedefler. Bunun yanında 'erkeklerin' müzikleri ifadesinin kullanımı çok sık kullanılan bir terminoloji değildir. Toplumsal cinsiyet tartışmaları ile birlikte 'erkeklığın' biyolojik bir cinsiyet kategorisi olmanın ötesinde, toplumsal olarak inşa edilen bir kimlik olduğunun tespiti ile müzik ve dans araştırmalarında da erkeklik üzerine yapılan çalışmalara rastlanmaktadır (Biddle 2011; Biddle ve Gibson 2009). Türkiye'deki araştırmalara bakıldığında ise Anadolu'da erkek toplantılarının halkbilimsel incelemesinin yapıldığı bir makale (Dede 2012), köçekliğin⁴ ele alındığı bir tez (Ersoy 2007) ve makale (Beşiroğlu 2006a) ve bunun yanında erkek ağzı

3- 72 sayı yayımlanmış olan dergide toplamda 17 sayıya ulaşamamıştır. Ulaşılamayan sayılar şunlardır: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 64.

4- Köçeklik konusunda bkz. Kurt 2007.

türkülerdeki kadın imajlarının çalışıldığı bir makale (Erdal 2011) göze çarpmaktadır. İstanbul'daki gay müzisyenlerin konu edildiği yüksek lisans tezi dışında herhangi bir queer çalışmasına rastlanmamıştır (Shidfar 2006). Bu çalışma bile 'queer' kelimesi ile değil 'gay' sözcüğü ile tarama yapıldığında arama motorunda görülmektedir. Bunun üzerine LGBT kimlikleri üzerinden yapılan taramalarda da herhangi bir sonuca ulaşamamıştır. Ayrıca feminizm ve feminist kelimelerinin kullanımının başlıklarda pek tercih edilmediği, bu kelimelere sadece 2 makalenin başlığında yer verildiği görülmektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere 'kadın' ve 'toplumsal cinsiyet' sözcükleri ile yapılan taramaların sonuçlarının, yayınları tanımlayıcı karakterde olması pek de şaşırtıcı değildir. Makalenin bu bölümünde müzikoloji ve etnomüzikoloji araştırmalarında, feminist kuramın temel tartışmaları ve tarihsel paradigmatik dönüşümleri ile paralellik gösteren, içiçe geçmiş 3 temel tarihsel dönem ele alınacaktır (Koskoff, 2000: x). Toplumsal cinsiyet ve feminist eleştirinin müzikoloji ve etnomüzikoloji araştırmalarında analitik bir kategori olarak çalışılması, özellikle Amerikalı ve Batı Avrupalı araştırmacılar tarafından 1970'li yıllarla birlikte gündeme getirilir. Kısaca özetlemek gerekirse; Birinci dalga "kadın" odaklı araştırmalar 'kadınlar'ın ve kadınların aktivitelerinin görünürlüğüne merkeze alırken, ikinci dalga olarak tanımlanan literatür ise kadınlık ve erkekliliği toplumdaki güç ilişkileri ile şekillenen ve toplumsal olarak inşa edilen "toplumsal cinsiyet" kategorileri olarak ele alır. Üçüncü dalgada ise postmodernitenin öne sürdüğü epistemolojik eleştiriler doğrultusunda, pozitivist bilimselliği sorgulayan feminist kuram, queer teori, beden, cinsellik, performans, popüler kültür araştırmalarının öncelik kazandığı araştırmalar dikkat çekmektedir (Koskoff 2000: x). Koskoff'un yaptığı bu tarihsel dönemlendirmenin araştırma paradigmasını belirlemek üzere bir perspektif sunduğunu ve son kertede bu süreçlerin içiçe geçmiş olduğunu belirtmek gerekir. Makalenin devamında bu kuramsal ve kavramsal çerçevenin, Türkiye'deki toplumsal cinsiyet ve müzik araştırmalarına ne yönde yansıdığına bakılacaktır.

Kadınların Tarihinin Görünür Kılındığı, 'Kadın' Odaklı Araştırmalar

Genel olarak, savaşların ve devletlerin tarihlerine, dolayısıyla da kamusal alanda erkeklerin hayatlarına ve geçmişlerine odaklanan tarih anlatılarında, kadınlara yer yoktur. Tabi ki geçmişte kadınlar da yaşamışlardır, fakat onların özel alanda yaşadıkları yazmaya değer görülmediğinden kadınlar bir anlamda tarih dışı bırakılmıştır (Berkday 2003). Bu noktada feminist tarihçiler, antropologlar ve sosyal bilimlerin diğer alanlarında çalışan araştırmacılar öncelikle tarihte kadınların görünürlüğüne sağlamak üzere kadın odaklı çalışmalara yönelirler. Kadınların da erkekler gibi tarihsel özneler olduğunu ispatlamak üzere kadınların tarihine yönelip farklı alanlarda kadın biyografilerine, yapıtlarına yer verirler ve bir anlamda belgeleme çalışması yaparlar. Müzikoloji araştırmalarında ise ağırlıklı olarak Batı müziğinde kadın müzisyenlerin ve bestecilerin çalışmalarına odaklanılır (Tick ve Koskoff 2001; Pendle 2001). Örneğin Tick ve Bowers müzik tarihinde kadınların dışsallaştırıldıklarını ya da marjinalize edildiklerini şu ifadelerle belirtirler: "Standart müzik tarihi anlatılarında kadınlara yer verilmemiş olması, kadınların müzik geçmişinin olmadığı anlamına gelmez. Aksine, tarihçilerin sordukları sorular onları tarihin dışında tutmuştur" (1986: 3).

Türkiye'deki müzik araştırmalarında ise kadınların müziklerinin gündemleştirildiği ilk alanlardan biri şüphesiz Osmanlı Müziği geleneğidir. Kadın ve erkek icralarının ayrıksılığı özellikle

saray ve şehir kültürünün cinsiyete dair toplumsallığı ile, iç mekan ve dış mekan saray aktivitelerinin cinsiyetler üzerinden ayrıştırılmış niteliği ile ilişkilendirilip tarihsel kaynaklar ışığında değerlendirmeye tabi tutulur. Temel olarak, erkeklerin müzik tarihi üzerinden kurgulanan Osmanlı Müziği tarihinde kadınların yerinin ve öneminin saptanması, varlığının ortaya konması hedeflenmektedir. Aksoy'un 1999 yılında Osmanlı Kültür ve Sanat Ansiklopedisi'nde yayımladığı "Osmanlı Musiki Geleneği'nde Kadın" başlıklı makalesi bu konuda daha sonra yapılan araştırmalar için de önemli bir açılım sağlamıştır. Osmanlı'nın İran, Kuzey Hindistan ve Türkistan sarayları ile etkileşimleri dahilinde, 14. Yüzyıl'dan itibaren tespit edilebilen minyatürler ve yazılı betimlemeler bu konuda yapılan çalışmaların temel kaynağını oluşturmaktadır. Beşiroğlu'nun bu minyatürler üzerinden Osmanlı tarihinde kadınların müziklerinin izlerini sürdüğü çalışmaları, kadın icracılar ve çalgıları; çengiler, köçekler ve tavşanlar olarak tanımlanan kadın ve erkek dansçıların İstanbul eğlence hayatındaki yeri; 17.yy sonlarından itibaren tespit edilebilen kadın besteciler ve icra toplulukları gibi konular özelinde Türkiye'deki tarihsel müzikoloji çalışmalarının temel örneklerindedir. Aynı zamanda Çolakoğlu, Osmanlı saray müziğinde cinsiyete bağlı mekansal icra biçimlerini ele aldığı makalesinde, icra mekanlarını ve çalgılarını erkek ve kadın kategorileri üzerinden inceler. Çevik ve Kaltakçı'nın (2011) Türk Müziğinde kadınları ve kadın bestekarları tespit ettikleri makale, Vural'ın (2011) Türk kadın besteciler'in eserlerinde makam analizine odaklandığı çalışması ve Tunçdemir'in (1996) çoksesli müzik alanındaki kadın devlet sanatçıları üzerine yazdığı yüksek lisans tezi bu konudaki diğer örneklerdir. Özkişi'nin Türkiye'de Avrupa Akademik Müziği alanında üretimleri bulunan kadın besteciler üzerine yazdığı doktora tezinde de Osmanlı Devleti'nde müzik ve kadın, XIII. yüzyıl'dan itibaren kentsel makam müziği ve 19. Yüzyıl'dan itibaren saray ve çevresinde yaygınlaşan Avrupa Akademik Müziği çerçevesinde incelenmiştir. Tezin bir bölümünde Osmanlı sarayı ve haremi humayun'da müzik ve müzik eğitimi, harem orkestrası ve bandosu ile kadın sultan besteciler ele alınmaktadır (2007). Osmanlı Müziğinin ilk popüler türü olan kantonun kadın kimliğinin dönüşümünde etkin bir faktör olduğunu ortaya koyan araştırmalar da benzer bir biçimde kadınların müzik tarihi kapsamında ele alınabilecek çalışmalar içinde değerlendirilebilir (Belge 1998; Beşiroğlu 2003b; Ünlü 1998).

Türkiye'de kadınların müzik tarihine odaklanan diğer bir alan da halk müziği alanıdır. Kadınların müzikleri özelinde halk müziği çalışmalarının iki bağlamda; kadınların repertuarları ve kadın icracıların tespiti bağlamında ele alındığı görülür. İlk kategoride 'Kadın Ağız Türküler' terminolojisi ile, halk müziği repertuarının görünmeyen aktörleri olan kadınların türkülerde bıraktıkları izler, öncelikle türkü sözlerini oluşturan metinler üzerinden incelenmektedir. Tarih boyunca anonim kültür olarak kanonlaşmış ya da erkeklere mal edilmiş olan müzikal unsurların kadınlara ait yönünün ortaya konması hedeflenmiştir. Kuzlu'nun (1999) kadın ağız türkülerde müzikal ve edebi özellikleri incelediği yüksek lisans çalışması; Terzi'nin (1992) Çayıralan İlçesi özelinde kadın ağız havaları tespit ettiği makalesi; Özgün ve Uncu'nun (2007) kadın ağız türkülerdeki anlatılardan yola çıkarak kadınların yaşam döngülerini ele alan dans-müzik gösterilerine dair değerlendirme yazıları bu konudaki örneklerdendir. İkinci kategoride, halk müziğinde kadın icracıların tespit edildiği araştırmalarda öne çıkan çalışmalardan biri, Çınar'ın 20.yüzyılın ikinci yarısında aktif olan Türkiye'de kadın aşıkları ve eserlerini bir araya getirdiği ve aşık müziği alanında önemli bir boşluğu doldurduğu doktora tez çalışmasıdır (2008). Varlı'nın kültürel kimliğin oluşumu ve değişimi ekseninde kadınların müzikal kimliklerine odaklandığı ve Afyon, Trabzon, Kıbrıs, İstanbul'da yürüttüğü alan çalışmasını aktardığı doktora tezi de bu

alandaki örneklerdendir. (2007). Özgün, tefçi kadınlara dair yürüttüğü alan çalışmasında İstanbul, Akşehir ve Iğın'daki tefçi-darbukacı kadınların müzikal pratiklerini, bu pratiklerin kadınların yaşam döngüleri üzerinden gelenekte nasıl bir yeri olduğunu ve değişime uğradığını aktarmaktadır (2007). Yılmaz (2010) ise benzer bir yaklaşımla Bergamalı Roman kadınlarının profesyonel müzisyenlik modeli olarak 'dümbekçilik'i, doktora tezinde çalışmıştır. Halk müziği kapsamında kadınların müziklerine yönelen çalışmaların sözlü geleneğe yöneldiği ve alan çalışmaları kapsamında etnografik araştırma yöntemleri ile kurgulandığı gözlemlenmektedir.

Türkiye'de kadınların müzik tarihine katkı sunan bu çalışmaların çoğunun kadın-merkezli birinci dalga çalışmaları ekseninden 'toplumsal cinsiyet'i merkeze alan ikinci dalga eksenine geçiş yaptığı da görülmektedir (Çınar 2008, Özgün 2007, Özkişi 2009, Varlı 2007, Yılmaz 2010). Hatta bazı çalışmalar metodoloji ve kuramsal perspektif bağlamında postmodern dönemin örneklediği üçüncü dalga çalışmalar kapsamında da ele alınabilir. Bu araştırmaların 1990'lı ve hatta çoğunlukla 2000'li yıllar sonrasında gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda, bu geçişkenliklerin tespitinin pek de şaşırtıcı bir durum olmadığı görülmektedir.

'Toplumsal Cinsiyet' Odaklı Araştırmalar

İkinci dalga araştırmalarında kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların bu cinsiyetlerin 'doğası'ndan mı yoksa içinde yaşadıkları toplumun özelliklerinden mi kaynaklandığı sorgulanır. Kadınların kültürel olarak pasif ev-içi pratikleri ile tanımlandığı, erkeklerin ise dış mekanda ekonomik, politik ve sosyal bağlamda etkin roller ile görünür kılındığı özel/kamusal alan ikiliği, toplumsal cinsiyet rollerinin temel belirleyeni olarak görülür (Chanter 2006). Dolayısıyla cinsiyetler arasında 'doğal' olduğu düşünülen farklılıkların, kadınların erkeklere tabi olmasına neden olan bir toplumsallaşmanın sonucu olduğu düşünülür. Simon de Beauvoir'ın İkinci Cins kitabında öne sürdüğü "Kadın doğulmaz, kadın olunur" ifadesi ikinci dalga yaklaşımı özetleyen bir cümle olarak hafızalarda yer etmiştir (1993). Böylece toplumsal cinsiyet kavramı, ataerkinin sistematik bir toplumsal formasyon olduğunu ortaya koyar. Kamusal/özel alan ikiliğinin somut bir yansıması olan cinsiyetler arası hiyerarşik konumlandırma ve iktidar ilişkileri, çalışmaların merkezine alınır. Feminizmin toplumsal cinsiyeti kavramsal bir araç olarak kullanması, toplumdaki diğer eşitsizlik sistemlerinin ve ayrımcılık biçimlerinin de görünür kılınmasının yolunu açar. 'Özel olanın politik olduğu' söylemi feminist aktivizmin sloganı olmuştur ve ilk dönemde kadını merkeze alan çalışmaların bir devamı olarak bu kez sıradan, gündelik kadın deneyimlerinin kendine özgü olduğu ve ortaklığı vurgu alır (Chanter 2006). Dolayısıyla müzikal pratikler de erkek ve kadın kategorilerini yansıtmının ötesinde, toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmeye başlanır (Koskoff 1989; Herndon ve Ziegler 1990; Cook ve Tsou 1994). Özellikle antropolojik yaklaşımın hakim olduğu etnomüzikoloji çalışmalarında geleneksel alan araştırması süreçlerinde, kadınların ve erkeklerin müzikal performanslarında toplumsal formasyon kodları açığa çıkarılmaya çalışılır.

Nettl, kadın araştırmaları ve toplumsal cinsiyet temelli etnomüzikolojik merakların şu tarz sorular çerçevesinde şekillendiğini söyler: Dünya müzik kültürlerinde kadınların rolü ve katkısı nedir? Kadınların müzikal yaşamları nasıldır? Ayrı bir kültürel grup olarak kadınlar, insan topluluklarının müzikal gelişimini nasıl etkilemişlerdir? Toplumda kadınlar ve erkekler arasındaki ilişki biçimleri müziğe nasıl etki eder? Müzik toplumsal cinsiyetler arası iletişimi nasıl sağlar?

Kadınların müzikleri erkeklerinkinden farklı mıdır? Eğitim, bilgi ve deneyim birikimi ya da metodolojik yaklaşımlar açısından kadınlara özgü bir etnomüzikolojik çalışma biçiminden söz edilebilir mi? (2005:405) Bu sorular genişletilebilir fakat Nettl'in asıl vurguladığı nokta, bu sorgulama biçiminin etnomüzikolojinin yaklaşık olarak yüzyıl içinde geçirdiği paradigma değişimlerinde en baskın iki yönelimi tetiklemiş olmasıdır. İlki, toplumsal cinsiyetin müzik kültürlerinin anlamlandırılmasında hem kişisel kimliklerin oluşumunda hem de cinsiyet ilişkilerinde oldukça etkili bir faktör olarak kabul görmüş olmasıdır. Bununla bağlantılı diğer yönelim ise toplumdaki bütün ilişki biçimlerinin, iktidar ilişkilerinin bir dışavurumu olduğunun kavranmış olmasıdır (Nettl 2005: 404). Benzer bir yaklaşımla Carol E. Robertson, toplumsal cinsiyet, iktidar ilişkileri ve performans arasındaki karmaşık ilişkiyi ortaya koymak amacıyla etnografik çalışmalarda şu soruların yanıtlarının aranmaya çalışılması gerektiğini belirtir: Müzik materyalleri bir kültürün bütün üyeleri için eşit bir biçimde erişilebilir durumda mıdır? Erkekler, çalgıların kullanımı ve repertuarlara erişim konusunda kadınlara göre daha fazla mı teşvik edilirler? Müzikal nitelikler cinsiyete dair özellikler ile ilişkili midir? Kadınların ve erkeklerin performansları benzer ihtiyaçlardan mı doğar, yoksa farklı amaçlar doğrultusunda mı gerçekleştirilir? Kadınların performansları özel alanda mıdır? Hangi koşullarda kamusallaşır? Kadın ve erkeklerin birlikte icraları söz konusu mudur? Bu durumda karar alma mekanizmaları nasıl işler? İş bölümü nasıl rasyonelize edilir? Müzik eğitiminde herkese eşit imkanlar sunulur mu? Kadın ve erkeklerin performansları birbiriyle eşdeğer görülür mü? (Robertson 1989: 243).

Türkiye'deki araştırmalara dönecek olursak Türkiye'nin yerelliği özelinde, bu etnomüzikolojik sorguların benzer yaklaşımlarla yapıldığı görülmektedir. Kadınların kamusal alanda görünürlüğü'nün sorgulanması, özel alanların da müzikal ifade alanları olduğunun ortaya konması, özel alanda saklı repertuarların önemini açığa çıkarılması ve bütün somut durumların iktidar ilişkileri bağlamında değerlendirilmesi açısından ilk bölümde el alınan çalışmaların çoğu, toplumsal cinsiyeti bir analitik kategori olarak çalışmaların merkezinde tutmaktadır (Beşiroğlu ve Girgin-Tohumcu 2008; Çınar 2008; Ersoy 2007; Girgin-Tohumcu 2011; Özgün 2007; Özkişi 2009; Varlı 2007; Yıldız 2009; Yılmaz 2010). Örneğin Özkişi doktora tez çalışmasında toplumsal cinsiyetin eğitim, kariyer seçimi ve kariyer hayatına etkilerini, Avrupa Akademik Müziği üzerine yoğunlaşan kadın besteciler özelinde incelemiştir. Bestecilik ve müzikal yaratıcılığın, daha çok erkeklerle ilişkilendirilen bir alan olarak görülmesini "20. Yüzyılın ilk yarısına dek kadınlara atfedilen müzikal yaratıcılık yetersizliği miti" ve "kadınların kompozisyon eğitimine erişimlerinin kısıtlanmış olması" ile açıklar (Özkişi 2009). Türkiye'de kadın müzisyen olma durumunun popüler müzikteki 'aykırı' kadınlar üzerinden ele alındığı diğer bir çalışmada ise cinsiyetçi algıların ve müdahalelerin kadınların bu alandaki varoluş biçimlerine getirdiği sınırlar üzerinde durulur. Kadın enstrüman icracılarının erkeklere oranla çok daha az oluşunun nedenleri, erkeklik ve kadınlık üzerinden kurgulanan stereotipler, kadınlar özelinde rol model eksikliği, kadın müzisyenlerin sadece kadınların icracı olduğu müzik gruplarında çalmayı tercih etmeleri gibi somut durumlar çerçevesinde, gündelik yaşamda üstü örtülü olan iktidar ilişkilerine dikkat çekilir (Yıldız 2009).

Postmodernizm ve Feminist Kuramın Sunduğu Açılımlar

1980'li yılların sonunda ve 90'lı yılların başında yükselen Postmodern düşünce biçimi, kimliklerin ikili karşıtlıklar (erkek/kadın, kamusal/özel, nesnel/öznel, kültür/doğa, rasyonel/duygusal gibi) üzerinden kurgulanmasını reddeder. Bilginin nesnellığı üzerine kurulu modernist kuramdan ayrıışan postmodern feminizmi Weedon şöyle açıklar: "Postmodern feministler, bilimin otorite ve konumunun,

gerçeğin, tarihin, iktidarın, ve özneliğin postmodern eleştirisini harekete geçirdiler; postmodern kurama dönüştürücü bir toplumsal cinsiyet boyutu kattılar ve cinsel farklılıkları anlamak için yeni yollar geliştirdiler” (Weedon 1999:171). Aslında postmodern feministler cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrımı da reddederler çünkü yalnızca ‘toplumsal cinsiyeti’ değil ‘cinsiyeti’ de yaratan toplumdur. Queer teorisinin getirdiği eleştirel yaklaşımla heteroseksüelliğin bir norm olarak dayattığı erkek ve kadın özelinde ikili kimliğe karşı çıkarlar (Berghan 2011). Kadınlığın ve erkekliğin sabit birer kategori olmadığını, toplumsal cinsiyet kimliklerinin çokluğunu, akışkanlığını ve özgürce seçilebildiğini öne süren bu bakış Judith Butler’ın *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi) kitabında tartıştığı *performativity* (edimsellik/işlersellik) kavramında karşılık bulur. Cinsiyet; ‘bir isim, bir sıfatlar bütünü’ olarak değil, anlamına geldiği kimliği yaratan bir ‘yapma’, bir ‘icra’ olarak algılanmaya başlanır. *Performativity* ise bireysel bir beden ile onu yaratan ve düzenleyen kişisel, toplumsal ve kültürel güçler arasındaki sürekli müzakere halidir (2010, aktaran Koskoff 2007: 211). Hawkesworth bu noktada cinsiyetin kültürde var olan çeşitli asimetrisini aydınlatacak analitik bir araç olarak görülemeyeceğini, tersine belirli bir asimetriyi kabul ettiren ve haklılaştıran bir süreç olduğunu ifade eder (1997: 667). Bu perspektifte üçüncü dalgada, ikinci dalga çalışmalara damgasını vuran ‘toplumsal cinsiyet’ yaklaşımının ciddi biçimde dönüştüğü görülmektedir.

Bu postmodern itkilerle 1990’lı yıllarla birlikte gelişen üçüncü dalga müzik literatürü, McClary (1991), Moysala ve Diamond (2000), Magrini (2003), Ruth Solie (1993), Brett, Thomas ve Wood (1994), Whiteley (1997; 2000), Burns ve LaFrance (2002) gibi araştırmacıların çalışmalarının öncülüğünde feminist kuram, queer teori, kültürel araştırmalar, performans çalışmaları, semiyotik, psikoanaliz gibi postmodern literatürle ilişkili bir biçimde disiplinlerarası bir perspektifle oluşur. Müzikal yapılar ve toplumsal yapılar arasındaki ilişkinin kurulmasına odaklanan yapısalcı yaklaşımlar, cinsellik ve toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınır. Cinsellik, 20. yüzyıla kadar sosyoloji, antropoloji ve müzikoloji gibi disiplinlerin önemli bir ilgi alanı olmamıştır. 20.yüzyılın başlarında ortaya çıkan psikanalizmin ve Freud’un kuramının kazandığı popülerliğin sonucunda ‘cinsellik’ kavramının güçlü bir biçimde biyoloji ile temellendirilen bir unsur olduğu görülür. Halbuki sosyal bilimlerin ‘insan doğası’ kavramını reddedip insan davranışlarının toplumsallığını ortaya koyduğu dönemde, cinselliğin de toplumsal işlevlerinin farkına varılmıştır (referans Antropoloji sözlüğü). Bu bağlamda Foucault feminist kuramın temel kaynaklardan biri olan *Cinselliğin Tarihi*’nde, biyolojik cinsiyet kavramından uzak durup cinsel pratiklerin ataerkilliğin bir ifade biçimi olduğunu öne sürer ve iktidar mekanizmalarına dikkat çeker (2003). Popüler müziğin medya ile kesiştiği çalışmalar bu iktidar mekanizmalarının temsilleri için oldukça aktif ve etkili bir alandır. İzler kitlenin medya ürünlerindeki metinleri (*texts*) heteroseksüel erkek perspektifinden ve çoğu zaman kadınların nesneleştirildiği bir bakışla görmek durumunda bırakıldığını öne süren *male gaze* teorisi (Mulvey 1999); rock müziğin erkeklik performansı olduğunu ve erkek cinselliğini temsil ettiğini öne süren çalışmalardan yola çıkarak müzik *genre*’lerinin cinsiyeti üzerine yapılan tartışmalar (Frith ve McRobbie 1978); rock müzikte Riot Grrrl hareketi gibi ataerki kadınlık söylemlerine karşı duruşları örnekleyen araştırmalar (Gottlieb ve Wald 1994); queer müzikal *performativity* alanları (Brett, Thomas ve Wood 1994) cinsellik konusunda öne çıkan çalışma başlıklarıdır.

Popüler müzik çalışmalarında sıkça başvuru alan konulardan bir diğeri ise müzikli görsellerde; özellikle müzik videoları ve reklamlarda gözlemlenen cinsellik ve toplumsal cinsiyet temsilleridir

(Goffman 1979; Kaplan 1996; Frith, Goodwin ve Grossberg 1993; Vernallis 2004). Türkiye'ye dair örnekler içinde Çak, reklam ve müzik videolarındaki cinsiyetçi temsilleri incelediği makalesinde; kadınların toplumsal iş bölümü çerçevesinde sınırlandırılmış davranış biçimleri ile tanımlandığını, kadın bedeninin kadınlara atfedilen roller üzerinden ev hanımlığı, annelik, güzellik ve cinsellik gibi stereotip kategoriler üzerinden tanımlandığını aktarır (2010). Aykent ise Türkiye'de 1994-2004 yılları arasında yayınlanan kadın şarkıcıların video klipleri üzerine yazdığı doktora tezinde "kadın sanatçıların imaj ve duruşlarının, toplumdaki hangi kadın temsillerine karşılık geldiğini" ve "kadın sanatçıların, kadın sorunlarını kliplerinde nasıl konu ettiklerini ve sorunsallaştırdıklarını müzik, görsellik, medya ve klip yönetmenliği açısından" tartışır (2011).

Toplumsal cinsiyet, 1990'lı yıllar sonrasında popüler müzik araştırmaları için vazgeçilmez bir çalışma alanına dönüşmüştür. Müzik analizlerinde öne çıkan cinsellik-beden-performans ilişkisi, popüler müzisyenlerin ve müziklerinin yarattıkları imajlar, kadınlık ve erkekliğin performe edildiği müzikal kimlikler, *rock* müzik gibi bazı popüler müzik akımlarında gelişen cinsiyetçi söylemler ve pratikler bu araştırmaların temel konularıdır (Raynolds ve Press 1995). Hatta toplumsal cinsiyetin, popüler müzik araştırmalarının müzikoloji ve etnomüzikoloji alanındaki yükselişinde en temel faktörlerden biri olduğu da söylenebilir. Bunun yanında, erkek egemen müzik endüstrisinde Janis Joplin, Joni Mitchell, Patti Smith, Madonna, k.d.lang, Tracy Chapman, Tori Amos, Bjork vb. kadın müzisyenlerin gösterdikleri ticari başarı ve yarattıkları yeni kadın imajları, cinsiyet temsillerinin Türkiye'de yapılan popüler müzik araştırmalarına model oluşturdukları açık bir biçimde gözlemlenebilmektedir. Türkiye bağlamında, Sakar'ın, Özlem Tekin özelinde yazdığı doktora tezi tam da bu çerçevede, popüler müziği toplumsal cinsiyet çerçevesinden anlama çabasıdır. Sakar çalışmasında iki yönlü bir hegemonik mücadeleyi merkeze alarak "... erkek egemen popüler müzik endüstrisinin, Özlem Tekin örneğinde kadın popüler müzik sanatçılarına yaklaşımını ve ayrıca bu durumun tersi olarak Özlem Tekin'in popüler müzik endüstrisi ile ilişkisini ortaya koymaya çalışır" (2007). Yıldız, benzer bir yaklaşımla cinsiyetçi algıların ve müdahalelerin kadınların popüler müzik alanındaki varoluş biçimlerine getirdiği sınırların üzerinde durur. Bunun yanı sıra, şarkıların ve video kliplerin analizleri doğrultusunda, kadın müzisyenlerin toplumsal cinsiyet kalıplarının dışına çıktıklarında ya da ataerkil normları ve davranış biçimlerini sorguladıklarında karşılaştıkları sansür ve yasaklamalara dikkat çeker (2009). Yanıkkaya, 1990 sonrasında İstanbul'da kentli kadınların rock müzik gibi kültürel ürünler aracılığıyla kendilerini ifade etme biçimlerini incelemek üzere kentteki kadın seslerinin peşine düşer (2004). Sezen Aksu'nun yeni bir kadın özne olarak benlik inşasını, şarkıların metin analizi üzerinden inceleyen Paker ise, pop müzik metinlerini bir söylemin taşıyıcısı olarak okur ve 1980'li yılların günlük ideolojide yaygınlaşan kültürel kodları üzerinden Aksu'nun öznelliğini anlamlandırmaya çalışır (2008). Peki popüler müzik alanındaki kadınların öznellikleri üzerinden yapılmaya çalışılan bu toplumsal cinsiyet analizleri ile feminist kuramın öznellik yaklaşımı arasında nasıl bir bağ kurulmaktadır?

Feminist kuram, bilimin ve tarihin erkek egemen bir sistem dahilinde ilerlediğini eleştirdiği noktada, bilimin tarafsızlığına ve nesnellik iddiasına mesafeli bir duruş sergiler. Bilimin toplumsal olarak güç ilişkileri kapsamında iktidara içkin olmasını sorunsallaştırır. Dolayısıyla feminist kuram geleneksel, pozitivist bilim anlayışından kopuşu simgeleyen postmodern yaklaşımın şekillenmesinde önemli bir açılım sağlamıştır. Pozitivizm, toplumsal gerçekliğin çözümlenmesinde nesnel ve tarafsız olduğu düşünülen bilimsel bilginin rasyonel bir temelde gözlemlenip analiz edilebileceğini savunur. Halbuki feminist kuram,

erkek araştırmacılar tarafından kullanılan nesnelleştirilmiş değer yargılarının, kadınlarının deneyimlerini yansıtmadığını göstermiştir (Alcoff ve Potter 1993). Pozitivist araştırma yöntemlerinin kadınların gündeelik yaşam deneyimlerini görünmez kıldığını, hatta özel alana hapsedtiği iddia edilir. Bu bağlamda nitel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği feminist epistemolojik yaklaşım, kadınların yaşam deneyimlerine odaklanır (Reinharz 1992). Bu deneyimler incelenirken ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet ve cinsellik gibi konuların çoğu zaman birbiri ile keşiştiği dikkate alınır. Feminist epistemolojik bakışta kadınların yaşam deneyimlerindeki farklılıkların onların öznelliklerinin bir sonucu olduğu, bu öznelliklerin ise söylemsel ve *refleksif* bir biçimde inşa edildiği düşünölmektedir (Bozok 2009). Öznelliğin feminist kuramda bu kadar çok vurgu almasının en önemli sebeplerinden bir diğerinin ise kadınlar arasındaki farklılıkların görmezden gelinip daha bütöncöl, genel bir kadın kategorisinin yaratılma riski olduğu söylenebilir.

Sonuç

Bu yazıda müzik araştırmalarında toplumsal cinsiyet yaklaşımlarına Türkiye bağlamında genel bir bakış oluşturulmaya çalışılmış ve Türkiye’de akademik literatürde yer alan araştırmalara yer verilmiştir. Tespit edilen yayımlar doğrultusunda toplumsal cinsiyetin müzik araştırmaları için halen yeni fakat gelişmekte olan bir alan olduğu gözlemlenebilmektedir. Varolan araştırmaların çalışılan alan kapsamında ağırlıklı olarak üç kategoride yapıldığı söylenebilir; popöler müzik alanında, halk müziği ve folklor kapsamında, tarihsel bağlamda kadın müzisyen ve besteciler özelinde.

Kategoriler	YÖK Tez Veritabanı	ULAKBİM Sosyal Bilimler Veritabanı	Folklor/Edebiyat Dergisi	TOPLAM
Tarihsel bağlamda kadın müzisyen ve besteciler	3	3	1	7
Halk müziği ve folklor	6	0	4	10
Müzik etnografisi	4	0	2	6
Popöler müzik	6	4	2	12
Batı müziği	1	1	0	2
Müzik algısı	1	0	0	1
TOPLAM	21	8	9	38

Tablo 3. Yök Tez Veritabanı, ULAKBİM Sosyal Bilimler Veritabanı ve Folklor/Edebiyat Dergisi kapsamında müzik ve toplumsal cinsiyet alanında yapılan araştırmaların kategorik dağılımı

Batı müziği ve toplumsal cinsiyet konusu pek tercih edilen bir çalışma alanı olmamıştır. Müzik etnografisini temel alan toplumsal cinsiyet merkezli etnomüzikolojik araştırmalar ise Koskoff’un etnomüzikoloji literatürüne dair yorumları ile paralel bir biçimde oldukça azdır (2007:216).

Dünya literatüründe müzik ve toplumsal cinsiyetin en çok keşiştiği alanlardan biri olan ırk/etnisite temelli çalışmalara da Türkiye’de pek rastlanmamaktadır.⁵ Yine erkeklik ve Queer teori

5- Bkz. Bilal 2006, Girgin-Tohumcu 2011 and 2012.

temelli araştırmalar da Türkiye'nin yerelliği özelinde çalışılmayı bekleyen eksik ve önemli konular içindedir. Kadın ya da LGBT sorunlarına müdahil, bu kimlikleri güçlendirici, toplumsal cinsiyet rollerine eleştirel bir yaklaşımla tasarlanan uygulamalı (*applied/engaged*) müzik araştırmalarının genel olarak müzikoloji ve etnomüzikoloji çalışmalarında açılım sağlayacağı ve ihtiyaç duyulan bir alan olduğu söylenebilir.⁶ Yayınlarda 'feminizm' ve 'feminist' kelimelerinin kullanımının feminist kurama referansla gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye'deki feminist aktivizm dahilinde, müzik araştırmalarına yansıyan bir feminist akademik dilin kurulduğu söylenemez. Genel olarak cinsiyetçi/ayırıcı yaklaşımların eleştirel bir dille tartışmaya açıldığı ve toplumsal cinsiyete dair farkındalığın vurgulandığı yayınlara rastlanılmaktadır. Çalışmaların çoğunun kadınlar tarafından yapıldığı da ayrıca dikkat çekmektedir.

Referanslar⁷

- Aksoy, Bülent. 1999. "Osmanlı Musiki Geleneği'nde Kadın", Osmanlı Kültür ve Sanat Ansiklopedisi, S. 10, s. 788-800.
- Alcoff, L. and E. Potter. 1993). *Feminist Epistemologies*. New York: Routledge Press.
- Atalay, Müge İplikçi. 1996. "Popüler Kültür ve Kadın: Müzik Kliplerinde Semiotik Yorum", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul: Türkiye.
- Aykent, Canan. 2011. "Müziğin Görsel Gösterimi: Video Klipler, 'Kadın Sanatçı ve Yönetmenler' (1994-2004)" Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara: Türkiye.
- Beauvoir, Simone de. 1993. İkinci Cins. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Belkıs, Özlem. 2010. "Kadının Ölmesi Gerekir: Giacomo Puccini'nin Operalarındaki Kadın Karakterlere Feminist Eleştirel bir Yaklaşım" *Yedi*, 4: 55-62.
- Berghan, S. 2011. "Transfeminizm", *Cogito* 65-66: 140-148.
- Berktaş, Fatmağül. 2003. *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: MetisYayıncıları.
- Beşiroğlu, Şehvar. 2002. "Osmanlı Musikisi ve Kadın", *Türk Dünyası Ansiklopedisi* 12: 454-463. İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları.
- Beşiroğlu, Şehvar. 2003a. "Osmanlı'da Musiki, Raks ve Kadın", İstanbul ve Müzik 45: 69-72. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Beşiroğlu, Şehvar. 2003b. "Türk Müziğinin Popülerleşme Sürecinde Yeni bir Tür: Kantolar" *Folklor/Edebiyet*, 36: 69-79.
- Beşiroğlu, Şehvar, Ş. 2006a. "İstanbul'un Kadınları ve Müzikal Kimlikleri", İTÜ Sosyal Bilimler Dergisi/b, 3 (2): 3-19.
- Beşiroğlu, Şehvar, Ş. 2006b. "Müzik Çalışmalarında 'Kimlik', 'Cinsiyet', Osmanlı'da Çengiler, Köçekler" *Folklor/Edebiyat*, 12 (45): 111-129.
- Beşiroğlu, Şehvar, Z. Gonca Girgin-Tohumcu. 2008. "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Müzik Çalışmalarında Kadın" syf: 334-344. Birinci Sanat ve Tasarım Sempozyumu. 22-24 Aralık 2008, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi

6- Örnekleme gerekirse, Sevilay Çınar Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden kadın aşıkların icralarına yer verdiği Kadın Aşıklar isimli albümü tez çalışmasının bir ürünü olarak yayımlanmıştır. Albüm ile desteklenen alan araştırması, kadınların görünürlüğünü artırmanın ötesinde, kadınların icralarına müzikal bir platform sunması açısından oldukça önemlidir (Çınar 2010).

7- Listede bulunan bazı kaynaklara metinde birebir referans verilmemiştir, fakat bu kaynaklar Tablo 1, 2 ve 3'ün verileri arasında yer aldığından referans listesinde bulunması uygun görülmüştür.

- Biddle, Ian and Kirsten Gibson. (eds.) 2009. *Masculinity and Western Musical Practices*. Aldershot: Ashgate.
- Biddle, Ian. 2011. *Music, Masculinity and the Claims of History*. UK: Ashgate.
- Bilal, Melissa. 2006. "The Lost Lullaby and Other Stories About Being an Armenian in Turkey". *New Perspectives on Turkey*, 34, 67-92.
- Bowers, Jane and Judith Tick, eds. 1986. *Women Making Music: The Western Art Tradition, 1150-1950*, Urbana: University of Illinois Press.
- Bozok, M. 2009. "Feminizmin Erkekler Cephesindeki Yankısı: Erkekler ve Erkeklik Üzerine Eleştirel İncelemeler", *Cogito (Feminizm)* 58: 269-84.
- Brett, Philip, Gary C. Thomas and Elizabeth Wood, eds. 1994. *Queering the Pitch: the New Gay and Lesbian Musicology*. New York and London: Routledge.
- Burns, Lori and Melisse Lafrance. 2002. *Disruptive Divas: Feminism, Identity, and Popular Music*. New York: Routledge.
- Butler, Judith. 2010. *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Chanter, Tina. 2006. *Gender: Key Concepts in Philosophy*. London: Continuum
- Cook, Suzan and Judy S. Tsou. 1994. *Cecilia Reclaimed: Feminist Perspectives on Gender and Music*, Urbana: University of Illinois Press.
- Çağınlar, Zekiye. 2003. "Sivas Yöresi Köy Seyirlik Oyunlarında Halkbilimsel Öğeler ve Cinsellik" *Folklor/Edebiyat*, 9 (33):195-205.
- Çak, Şeyma Ersoy. 2010. "Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm Teorileri Bağlamında Türkiye'deki Reklam Filmleri ve Popüler Müzik Videoları" *Yedi*, 4: 101-110.
- Çevik, Ensal A.; Kaltakçı Yaşar M. 2011. "Türk Musiki Geleneğinde Kadın ve Kadın Bestekarlar" *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 29:609-638.
- Çınar, Sevilay. 2008. "Yirminci Yüzyılın İkinci Yarısında Türkiye'de Kadın Aşıklar" Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul: Türkiye.
- Dede, Mehmet Emin. 2012. "Anadolu Erkek Toplantılarının Halkbilimsel İncelenmesi" Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara: Türkiye.
- Dunanyan, Maral Biberyan. 2010. "Mozart'ın 'Le Nozze Di Figaro' ve 'Die Entführung Aus Dem Serail' Operalarındaki Kadın Karakterlerin Ses ve Rol Bakımında İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul: Türkiye.
- Erdal, Tuğçe. 2011. «Erkek Ağızlı Türkülerde Kadın İmajı» *Folklor/Edebiyat*, 17(65): 37-52.
- Ersoy, Şeyma. 2007. "Osmanlıda Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Köçekler, Çengiler" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul: Türkiye.
- Ersoy, Şeyma. 2009. "Kimlik, Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Kavramları ve Müziğe Yansımaları" *Folklor/Edebiyat*, 15(60): 111-124.
- Foucault, Michel. 2003. *Cinselliğin Tarihi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Frith, Simon; Andrew Goodwin and Lawrence Grossberg. eds.1993. *Sound and Vision: The Music Video Reader*. London: Routledge.
- Frith Simon and A. McRobbie. 1978. "Rock and Sexuality" *Screen Education* 29: 3-19.
- Galiöğlü, Aslı. 2007. "İzmir'deki Latin Dans Kursları ve Dans Pratiğinin İçerdiği Cinsellik" Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir: Türkiye.
- Girgin-Tohumcu, Z. Gonca. 2011. "Sulukule Romanlarında Toplumsal Cinsiyet İlişkileri: Erkek/Kadın Roman Dansı", *Porte Akademik Journal of Music and Dance Research* 2(1): 13-21

- Girgin-Tohumcu, Z. Gonca. 2012. "Comment on Social Learning Theory of Bandura: Gender Roles of the Romani Dance in Sulukule" Dance, Gender and Meanings/ Contemporazing Traditional Dance, 26th *Symposium of the ICTM Study Group on Ethnochoreology*, 19-25 Temmuz 2010, Prag/Çek Cumhuriyeti.
- Goffman, Erving. 1979. *Gender Advertisements*. MA: Harvard University Press.
- Gottlieb, J and Wald, G. 1994. "Smells Like Teen Spirit: Riot Grrrls, Revolution and Women in Independent Rock." In T. Rose and A. Ross (eds), *Microphone Fiends: Youth Music and Youth Culture*. London: Routledge.
- Güçlü, Faruk. 1996. "Halk Türkülerinde ve Manilerinde Erotizm" *Folklor/Edebiyat*, 8: 135-138.
- Herndon, Marcia and Susanne Ziegler. 1990. *Music, Gender and Culture*. Urbana: University of Illinois Press.
- Kaplan, E. Ann. 1996. 'Whose Imaginary? The Televisual Apparatus, the Female Body and Textual Strategies in Select Rock Videos on MTV' in *Media Studies: A Reader*, by Marris, Paul and Sue Thornham (eds), Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Kasap, Nizamettin. 2008. "Jacques Brel'in Gözünde ve Sözünde Kadınlar" *Frankofoni*, 20: 235-246.
- Kaya, Gülcan. 1999. "Halk Türkülerinde Kadının Konumu" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul: Türkiye.
- Kebabçılar, Fatma Pınar. 2009. "Müziyen Beyni: Profesyonel kadın müzisyenlerle müzik eğitimi almamış kadınların müziği algılayışındaki farklar: Bir FMRI çalışması" Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir: Türkiye
- Kocataş, Dursun. 1998. "Muğla Merkezinde Kadın Zeybek Havaları" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul: Türkiye.
- Koskoff, Ellen. 1989. ed. *Women and Music in Cross-Cultural Perspective*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Koskoff, Ellen. 2000. 'Foreword'. In Pirkko Moisala and Beverley Diamond, eds., *Music and Gender*, ix-xiii. United States of America: University of Illinois Press.
- Koskoff, Ellen. 2007. "Sol Alanda Tek Başına: Post-Postmoder Bilimin, Müzikoloji ve Etnomüzikoloji Alanındaki Feminist ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Çalışmalara Etkileri, 1990-2000" *Folklor Doğru* 67: 205-220.
- Kurt, Berna. 2007. "Dans Erkeği 'Bozar' mı? Sinop'ta Köçeklik Geleneğine Kısa Bir Bakış" *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar Dergisi*, Sayı: 3.
- Kuzlu, Ayşegül Aral. 1999. "THM'de Kadın Ağzı Türkülerin Müzikal ve Edebi Özelliklerinin İncelenmesi" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul: Türkiye.
- Küçük, Sait. 2006. "Halk Şiirimizin Çorum'daki Kadın Sesi Ezgili Kevser" *Folklor/Edebiyat*. 12 (46): 489-493.
- Magrini, Tullia. 2003. *Music and Gender: Perspectives from the Mediterranean*. Chicago: University of Chicago Press.
- McClary, Susan. 1991. *Feminine Endings: Music, Gender, and Sexuality*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Moisala, Pirkko and Beverly Diamond, eds. 2000. *Music and Gender*. USA: University of Illinois Press.
- Mulvey, Laura. 1999. "Visual Pleasure and Narrative Cinema" In Eds. Leo Brady and Marshall Cohen. *Film Theory and Criticism: Introductory Readings*. New York: Oxford UP.

- Nehring, Neil. 1997. *Popular Music, Gender, and Postmodernism: Anger Is an Energy?* London: Sage Publications.
- Nettl, Bruno. 2005. *The Study of Ethnomusicology: Thirty-One Issues and Concepts*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Okdan, Hale Yamaner. 2012. "Batı Anadolu'da Yörük Müziği ve Kadın İcraları" Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir: Türkiye.
- Özgün, E. Şirin. 2006. *Drummer Women in Anatolia*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özgün, E. Şirin. 2007. "Anadolu ve Çevresinde Tefçi Kadınlar Geleneği", *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, sayı 03.
- Özgün, E. Şirin ve Ülker Uncu. 2007. "Kadın Ağzı Türkülerle Kadınların Hayatına Dair: İki Gösteri Deneyimi", *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, sayı 02.
- Özgün, E. Şirin. 2010. Bir Geçiş Töreni Olarak Kına Geceleri: Tefçi Kadınlar ve Kına Simgeselliği, *3. Uluslararası Bir Bilim Kategorisi Olarak Kadın: Edebiyat, Dil, Kültür ve Sanat Çalışmalarında Kadın Sempozyumu Bildiri Kitabı: 555-561*. Konya: Aybil Yayınları.
- Özkişi, Gülçin. 2009. "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkiye'de Kadın Besteciler: Tanzimat'tan Günümüze Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Kadın Besteciler ve Yapıtları" Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul: Türkiye.
- Özkişi, Zeynep Gülçin. 2012. "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkiye'de Kadınların Bestecilik Eğitimine Erişimi ve Bestecilik Kariyeri" *Turkish Studies*, 7(3): 2105-2114.
- Paker, Oya K. 2008. "Popüler Müzik, Günlük İdeoloji ve Benlik İnşası: Sezen Aksu Şarkıları Üzerinden bir İnceleme" İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 34: 87-106.
- Pendle, Karin. 2001 (1991). *Women in Music: A History*. Bloomington: Indiana University Press.
- Raynolds, Simon and Joy Press. 1995. *The Sex Revolts: Gender, Rebellion and Rock'n'Roll*, London: Serpent's Tail.
- Reinharz, Shulamit. 1992. *Feminist Methods in Social Research*. New York: Oxford University Press.
- Robertson, Carol. 1989. "Power and Gender in the Musical Experiences of Music" In Ellen Koskoff ed. *Women and Music in Cross-Cultural Perspective*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Sakar, Mümtaz Hakan. 2007. "Özlem Tekin Örneğinde Rock Müzikte Kadın: Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Hegemonya" Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir: Türkiye.
- Sakar, Mümtaz Hakan. 2009. "'Dağları Deldim' Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Popüler Müzikte Metin Analizi" *Folklor/Edebiyat*, 15(58): 145-164.
- Shidfar, Farhad. 2006. "A Psychological Approach to Gay Musicians in Istanbul (İstanbul'daki 'gay' müzisyenlere psikolojik bir yaklaşım)" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul: Türkiye.
- Silverman, Carol. 2006. "Profesyonelliğin Cinsiyeti: Balkan Müslüman Roman Kadınlarında Müzik, Dans ve Şöhret" *Folklor/Edebiyat*, 12 (45):135-158.
- Solie, Ruth. 1993. *Musicology and Difference: Gender and Sexuality in Music Scholarship*. London: University of California Press.
- Terzi, Fazıla. 1992. "Çayıralan İlçe Merkezi Kadın Ağzı Havaları" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul: Türkiye.
- Tezgör, Hilmi. 2010. "Postmodernizmin Cadısı: Diamanda Galas" *Yedi*, 4: 79-84.
- Tick, Judith and Ellen Koskoff. 2001. "Women in Music", Grove Music Online. <http://www.grovemusic.com>

- Tuğrul, Binnaz. 2005. "Şarkı ve Türkülerde Kadın Sesi" Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara: Türkiye.
- Tunçdemir, İlnur. 1996. "Çok Sesli Müzik Alanındaki Kadın Devlet Sanatçılarımız" Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara: Türkiye.
- Turan, Namık Sinan. 2006. "Mısır'da Bir Sembolün Oluşumu: 'Mısır'ın Dördüncü Piramidi: Ümmü Gülsüm'" *Folklor/Edebiyat*. 12 (46): 291-313
- Ünlü, Cemal. 1998. "Kantolar Albümü ve Birkaç Söz" *Kantolar* (CD). s.2-17 İstanbul: Kalan Müzik.
- Varlı, Özlem Doğuş. 2007. "Kültürel Kimliğin Değişim-Oluşum Süreci-Sürecin Kadın Kimliği ve Müziğine Yansıması: Afyon, Trabzon, Kıbrıs, İstanbul Örnekleri" Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul: Türkiye.
- Vernallis, Carol. 2004. *Experiencing Music Video: Aesthetic and Cultural Context*. Columbia University Press.
- Vural, Göher Feyzan. 2011. "XVII. Yüzyıldan Günümüze Türk Kadın Bestecilerinin eserlerinde Gelecek Türk Sanat Müziği makamları" *Türk Dünyası Araştırmaları*, 98 (195): 79-92.
- Weedon, C. 1999. *Feminism, Theory and the Politics of Difference*. Oxford: Blackwell.
- Whiteley, Sheila. 1997. *Sexing the Groove. Popular Music and Gender*. London: Routledge.
- Whiteley, Sheila. 2000. *Women and Popular Music: Sexuality, Identity and Subjectivity*. New York: Routledge.
- Yanıkaya, Berrin. 2004. "Kentte Kadın Sesleri: 1990 Sonrasında İstanbul'da Kentli Kadının Kültürel Ürünler Aracılığıyla Kendini İfadesi (Bir örnek tür olarak rock müzik)" Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul: Türkiye.
- Yıldız, Burcu. 2009. "Türkiye Popüler Müziği'nde Aykırı Kadınlar", *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar Dergisi*, sayı.7
- Yılmaz, Cemile. 2010. "Toplumsal Cinsiyet ve Müzik: Bergamalı Roman Kadınlarının Profesyonel Müzisyenlik Modeli Olarak 'Dümbelekçilik'" Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

DİSKOGRAFI

- Belge, Murat. 1998. "Kantolar" *Kantolar* (CD). s.18-24. İstanbul: Kalan Müzik.
- Çınar, Sevilay. 2010. *Kadın Aşıklar* (CD). İstanbul: Kalan Müzik.